

მხატვრული თარგმანი, როგორც შედარებითი
ლიტერატურათმცოდნეობის პრობლემა:
ქართულ-უკრაინული პროზაული

LITERARY TRANSLATION, AS A PROBLEM OF
COMPARATIVE LITERATURE:
A GEORGIAN-UKRAINIAN CASE

ივანე მჭედელაძე
Ivane Mchedeladze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობა,
ტრანსლათოლოგია, ქართულ-უკრაინული ურთიერთობები, თარგმანი.
Keywords: comparative literature, translatology, Georgian-Ukrainian
relations, translation.

თანამედროვე შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის ინტერდისციპლინურ სპექტრში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს თარგმანისა და ლიტერატურულ ურთიერთობათა ისტორია და თეორია. ქართულ-უკრაინულ შედარებით კვლევებში, რომელთა შესწავლის ტრადიცია ათწლეულების განმავლობაში ყალიბდებოდა, განვითარდა თარგმანის შესწავლის მეტად მდიდარი ტრადიცია. ეს მასალა ასახულია როგორც ქართველი უკრაინისტების, ისე უკრაინელი ქართველოლოგების ნაშრომებში.

მოხსენებაში შესწავლილი იქნება ქართველ და უკრაინელ მეცნიერთა ის ნაშრომები, რომლებშიც განხილულია თარგმანის პრობლემები. ემპირიული მასალა გაანალიზდება შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის თანამედროვე თეორიათა შუქზე.

თარგმნილი ლიტერატურისადმი ინტერესი განსაკუთრებულად გაიზარდა მეოცე საუკუნის სამოცდაათიანი წლებიდან. ამ მხრივ საეტაპო მნიშვნელობის ნაშრომები ეკუთვნის პროფესორ ოთარ ბაქანიძეს. ოთარ ბაქანიძეს შესწავლილი აქვს როგორც ქართული ლიტერატურის უკრაინულენოვანი თარგმანები, ისე უკრაინული ლიტერატურის ქართულ ენაზე თარგმნის ისტორია. მის თარგმანმცოდნეობით კვლევებში საგანგებო ყურადღება ეთმობოდა „ვეფხისტყაოსნის“ უკრაინულენოვან თარგმანებსა და რეცეფციის მრავალფეროვან საკითხებს. მეცნიერმა ამ საკითხს არაერთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა მიუძღვნა, შეისწავლა უნიკალური საარქივო მასალა და ხელნაწერები. ოთარ ბაქანიძე ქართული ლიტერატურათმცოდნეობითი სლავისტიკის სკოლის ტრადიციების კვალდაკვალ ავითარებდა უკრაინული ლიტერატურის შესწავლას, რომლის სქემაც ორ ნაწილად შეიძლება გაიყოს - როგორც ლიტერატურის ისტორია (ცალკეულ ავტორთა შემოქმედების ფუნდამენტური კვლევა), ხოლო მეორე ბლოკი - მისი ქართული რეცეფცია, თარგმანის ისტორია, მკითხველი აუდიტორიის რეაქცია. დღეს ამ მასალების შესწავლა და ხელახლა გაანალიზება მეტად ნაყოფიერია დასავლურ მეცნიერებაში მ. ესპანის, მ. ვერნერისა და სხვათა

მიერ შემუშავებული კონცეფციის - კულტურული ტრანსფერის თეორიულ კონტექსტში.

კომპარატივისტული ლიტერატურათმცოდნეობის, შედარებითი პოეტიკის, მხატვრული სტილის ტრანსფორმაციის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი გამოკვლევები ეკუთვნის პროფესორ ალექსანდრე მუშკუდიანს, რომლის მონოგრაფიაში შესწავლილია უკრაინელი ავტორების პოეტური თარგმანები, მხატვრული პროზისა და დრამატურგიის თარგმანები მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულისა და მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართული კულტურის სემიოტიკურ სივრცეში. ალექსანდრე მუშკუდიანის კვლევა იმითაც არის საინტერესო, რომ მონოგრაფიის მეორე ნაწილში ასევე ფუნდამენტურადაა შესწავლილი ქართული ლიტერატურის თარგმანები უკრაინულ ორიგინალთან შეპირისპირებით. ანგარიშგასაწევი კვლევები ეკუთვნის უკრაინაში მოღვაწე მეცნიერსა და მთარგმნელს, რაულ ჩილაჩავას, რომლის მეტად მდიდარი და მრავალფეროვანი ნაშრომები ცალკე ფართომასშტაბიანი კვლევის საგანია.

უკრაინულ მეცნიერებაში ქართული მხატვრული პროზის უკრაინულენოვანი თარგმანების შესახებ ნაშრომები ეკუთვნის პროფესორ ლიუდმილა გრიციკს. ეს მისი სადისერტაციო ნაშრომია. მისი თარგმანმცოდნეობითი და კომპარატივისტული კვლევები მეტად გამრავალფეროვნდა უნიკალური/უცნობი მასალებით, რომლებიც თავად მეცნიერის მიერ არის მიკვლეული ევროპულ არქივებში (ე. მაღანიუკის, ვ. დერჟავინისა და სხვათა მიერ შესრულებული თარგმანები ქართული ენიდან უკრაინულ ენაზე).

თანამედროვე ქართულ უკრაინისტიკაში (ნ. ნასყიდაშვილის, ს. ჩხატარაშვილის, ი. მჭედელაძის, რ. ჭანტურიშვილის ნაშრომები) კვლავ აქტუალურია როგორც კლასიკური და მეოცე საუკუნის, ისე ოცდამეერთე საუკუნის ქართული და უკრაინული ლიტერატურის თარგმანების, მთარგმნელობითი ურთიერთობების შესწავლა ლიტერატურის სოციოლოგიის, ტრანსლათოლოგიის, სამყაროს ენობრივი სახის ტრანსფორმაციების, ეროვნული კულტურული კოდის, ეგოტიზმების, ავტორისა და

მთარგმნელის ინდივიდუალური სტილის და სხვა კონცეფციათა კონტექსტში.

ლიტერატურა:

- ბაკანიძე, ო.** – Bakanidze, O. (1984). Hruzyns'ko-ukrayins'ki literaturno-mystetski vzayemyu. Kyiv: vydavnytstvo khudozhnoyi literatury «Dnypro» [Баканидзе, О. Грузинсько-українські літературно-мистецькі взаємини. Київ: видавництво художньої літератури «Дніпро»].
- будний, в. ильницький, м.** – Budnyy, V. Il'nyts'kyu, M. (2008). Porivnyal'ne literaturoznavstvo. Kyiv: vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya» [Будний, В., Ильницький, М. Порівняльне літературознавство. Київ: видавничий дім «Києво-Могилянська академія»].
- грицик, л.**– Hrytsyk, L. (2010). Ukrayins'ka komparatyvistyka: kontseptual'ni proektsiyi, Donets'k: Yuho-Vostok [Грицик, Л. Українська компаративістика: концептуальні проєкції, Донецьк: Юго-Восток].
- грицик, л.** – Hrytsyk, L. (1973). Gruzinskaya khudozhesvennaya proza v sovremennikh ukrainskikh perevodakh . Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata filologicheskikh nauk, Kiyeu [Грицик, Л. Грузинская художественная проза в современных украинских переводах. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Киев].
- мушкудіані, ол.** – Muškudiani, Ol. (1986). Z istoriyi ukrayins'ko-hruzyns'kykh literaturno-kul'turnykh vzayemyn XIX - pochatku XIX st. Kyiv: Naukova Dumka [Мушкудіані, Ол. З історії українсько-грузинських літературно-культурних взаємин XIX- початк XX ст.. Київ: Наукова Думка].
- топер, п.** – Toper, P. (2000). Perevod v sisteme sravnitel'nogo literaturovedeniya. Moskva: Naslediye. [Топер, П. Перевод в системе сравнительного литературоведения. Москва: Наследие].
- сиваченко, г.** – Sivachenko, G. (2019). Kul'turnyy transfer – nova metodologiya komparatyvistyky. Slovo i Chas, 3 <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/442/778> [Сиваченко, Г. Культурний трансфер – нова методологія компаративістики. Слово і Час, 3. <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/442/778>]

The history and theory of translation and literary relations occupy an important place in the modern interdisciplinary comparative literature. Georgian-Ukrainian comparative studies, the research of which has been developing for decades, have started a very rich tradition of studying translation. This material is reflected in the works of both Georgian Ukrainologists and Ukrainian Kartvelologists.

The paper studies those works of Georgian and Ukrainian scholars which discuss the problems of translation. Empirical material will be analyzed in the light of modern theories of comparative literature.

Interest in translated literature has grown particularly since the seventies of the twentieth century. Landmark works in this regard belong to Professor Otar Bakanidze. Otar Bakanidze studied both the Ukrainian translations of Georgian literature and the history of translating Ukrainian literature into Georgian. In his translation studies, special attention was paid to the Ukrainian translations of "The Knight in the Panther's Skin" and the different issues concerning its reception. The scientist devoted a number of important studies to this issue, studying unique archival material and manuscripts. Otar Bakanidze, together with the development of the traditions of the Georgian School of Literary Slavic Studies, established the research of Ukrainian literature, the scheme of which can be divided into two parts: the history of literature (fundamental research of the works of individual authors), and the second part consists of the Georgian reception, translation history and readers' reaction. Today the study and reassessment of these materials is highly productive when considered in the theoretical context of the concept of cultural transfer developed by M. Espan, M. Werner and so on.

Important research on comparative literature, comparative poetics, and the transformation of artistic style belongs to Professor Alexandre Mushkudiani, whose monograph explores the poetic translations of Ukrainian authors, translations of fiction and drama in the semiotic space of Georgian culture of the late nineteenth and early twentieth centuries. Alexandre Mushkudiani's research is

also interesting as the second part of the monograph fundamentally studies the translations of Georgian literature in contrast to the Ukrainian original text. Accountable research belongs to Raul Chlachava, a scholar and a translator working in Ukraine, whose rich and varied works are the subject of a separate large-scale study.

The works on Ukrainian translations of Georgian fiction in Ukrainian science belong to Professor Lydmila Hrytsyk. This is her dissertation. Her translation and comparative studies have been greatly diversified by unique / unknown materials, which have been traced by the scientist herself in the European archives. The materials include translations from Georgian into Ukrainian by E. Malanuk, V. Derzhavin and others.

The study of both classical 20th-21st century translations of Georgian and Ukrainian literature and translation relations (works by N. Naskidashvili, S. Chkhatarashvili, I. Mchedeladze, R. Chanturishvili) are still relevant in Georgia in the contemporary Ukrainian studies in the context of the national cultural code, egotisms, individual style of the author and translator.

References:

- Bakanidze, O.** (1984), Hruzyns'ko-ukrayins'ki literaturno-mystetski vzayemyny. Kyiv: vydavnytstvo khudozhnoyi literatury «Dnypro» [Georgian-Ukrainian literary-cultural relations. Kyiv: Publishing house "Dnipro"].
- Budnyy, V., Ilnytskyy, M.** (2008). Porivnyal'ne literaturoznavstvo. Kyiv: vydavnychiy dim «Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya» [Comparative literature criticism. Kyiv: Publishing house "Kievo-momylyanska akademiya"].
- Hrytsyk, L.** (2010). Ukrayins'ka komparatyvistyka: kontseptual'ni proektsiyi, Donets'k: Yuho-Vostok [Ukrainian comparative literature: conceptual projections. Donetsk: Yugo-Vostok].
- Hrytsyk, L.** (1973). Gruzinskaya khudozhesvennaya proza v sovremennikh ukrainskikh perevodakh . Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata filologicheskikh nauk, Kiyev [Georgian literature in contemporary Ukrainian translations. Phd theses synopsys, Kyiv].

- Mushkudiani, A.** (1986). Z istoriyi ukrayins'ko-hruzyns'kykh literaturno-kul'turnykh vzayemyn XIX - pochatku XIX st.. Kyyiv: Naukova Dumka [The history of Ukrainian-Georgian literary-cultural relations, Kiyv: Naukova Dumka].
- Toper, P.** (2000). Perevod v sisteme sravnitel'nogo literaturovedeniya. Moskva: Naslediye [Translation in the system of comparative literature. Moskva: Naslediye].
- Syvachenko, H.** (2019) Kul'turnyy transfer – nova metodolohiya komparatyvistyky. Slovo i Chas, 3 <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/442/778> [Cultural Transfer as a New Methodology of Comparative Research on Cooperation of Cultures. Slovo i Chas, 3. <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/442/778>]